

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Геннадій Ярчук
Ізмайл**

Аналізуються значення екологічної складової в системі навчання та виховання особистості. Стверджується, що подолання екологічної кризи може здійснюватися тільки в межах сформованості екологічної культури як особливої специфічної форми культури загалом.

Ключові слова: людина, освіта, культура, екологія, навчання, виховання.

Формування екологічних знань та компетентності особистості майбутніх спеціалістів неможливо відокремити від процесу підготовки фахівців з вищою освітою. Така освіта у вищій школі має завданням сформувати екологічну свідомість і екологічний стиль мислення, почуття особистої відповідальності за стан навколошнього середовища майбутніх спеціалістів будь-якої професії. Тому система підготовки останніх розгортається в єдиному екологічному просторі вищого навчального закладу. Зокрема, навчальна діяльність передбачає вивчення певного мінімуму навчальних дисциплін. Притому на її зміст і характер також впливає можливість активного використання методів самостійної роботи і роботи під керівництвом викладача. Щодо практичної діяльності, то вона забезпечує формування переконань у тому, що отримані знання не є даремними.

Значення цього виду діяльності для формування екологічних знань визначається можливістю майбутнього фахівця відчути відповідальність за якість своєї професійної підготовки безпосередньо на практиці, при взаємодії з людьми. Науково-дослідна діяльність спрямована на розширення особистого простору, даючи можливість включити в нього не тільки вузькоспеціальні відносини, але і ставлення до себе як до творчої, цікавої особи. Водночас вона допомагає процесу включення студента в робочий екологічний простір вищого навчального закладу. Ще один вид діяльності – організація вільного часу. Його значення полягає в прискоренні можливості встановлення демократичних взаємин між викладачем і студентом. Важливо, щоб характер і зміст цієї діяльності визначалися харakterом і змістом майбутньої професії студента. Показником культури організовуваної навчальної діяльності є відносини пошани, свободи вибору форм організації, контролю за діяльністю, відповідальність кожного за якість роботи, що проводиться. Екологізація навчальної діяльності передбачає виділення екологічних аспектів практично в усіх темах навчальних дисциплін.

Поняттям екологічної діяльності охоплюються різні види діяльності в матеріально-практичній і теоретичній сферах, які охоплюють вивчення, освоєння, перетворення і збереження природного середовища. Отже, це, з одного боку, найбільш розгалужена царина діяльності, а з іншого – та сфера, яка є засадою первинного життезабезпечення людини. Екологічна діяльність нині – обов'язкова, а здебільшого – одна з основних складових будь-якої сфери людської діяльності: промислового виробництва, енергетики, сільського й лісового господарства, транспорту, наукових досліджень, військової справи, культури, релігії та ін. У практичній площині екологічна діяльність – це виробнича діяльність людини, орієнтована на перетворючі й природоохоронні цілі. Тому в ідеалі природокористування має відповідати принципам нового екологічного мислення, найсучаснішим науковим розробкам, чітким природоохоронним юридичним нормам і, ґрунтуючись на них, грамотно впливати на виробничу діяльність, передбачаючи її можливі негативні наслідки [2].

Діяльність в природному середовищі закріплює способи, уміння, навички екологічно орієнтованої взаємодії людини з природою. Об'єктивною засадою

діяльності в природі є закони природи і етичні норми поведінки. Філософи відводять велику роль діяльності в природі, стверджуючи, що чуттєво-предметна діяльність є основою єдності людини з природою. Принагідно підкреслюється, що дійсна єдність людини і природи складається і розгортається в діяльності, що відповідає цілям людського культурного розвитку, в якій людина збагачує свої сутнісні сили, розвивається як культурна істота. Така діяльність має універсальний характер, тобто забезпечує різносторонню взаємодію людини з природою, і тим самим широке привласнення як її багатств, так і досвіду позитивного відношення до неї. Саме така діяльність в екологічній культурі суспільства отримала статус екологічної діяльності [1].

Слід зазначити, що у філософії і глобальній екології ще не утвердилося однозначне уявлення про поняття екологічної діяльності. Але однозначно можна стверджувати, що воно відображає екологічний аспект усіх видів матеріальної і духовної діяльності, спрямованих на підтримку оптимальної взаємодії суспільства з природою. Притому така діяльність тісно пов'язана з екологічною свідомістю, оскільки скеровується останньою. Важливим компонентом екологічної свідомості є емоції й відчуття як передумова становлення переконаності особистості в необхідності змінити ставлення до природи відповідно до засвоєних знань. Під цим оглядом екологічна свідомість виявляється єдністю екологічних знань і їх емоційного переживання. Опанувавши системою відносин із світом природи, освоюючи і застосовуючи в поведінці правила і норми взаємодії з природними об'єктами, індивід набуває елементів екологічної вихованості і освіченості [3].

Становлення екологічної культури студентської молоді означає, що вироблені суспільством норми ставлення до природи і необхідність їх запровадження у власній поведінці студентів набувають для кожного з них особливої цінності. Це відбувається в тому випадку, якщо студент не просто пізнає правила ставлення до природи, а усвідомлює їх необхідність на підставі особливим чином сконструйованої системи знань, яка має статус переконань, і переживає значущість їх дотримання, приймає їх як особистісно значущі. Завдяки цьому засвоєні цінності екологічної культури перетворюються в ціннісне відношення молодої людини до природних об'єктів, що виражає найважливішу складову екологічної культури студентства [7].

Все більшого значення останнім часом в царині екологічної діяльності набуває розробка її теоретичних зasad. У сфері теоретичної екологічної діяльності в сучасних умовах однаково високі вимоги висуваються як до загальної концепції природокористування, так і до системи знань його прикладних дисциплін, а також їх впровадження в практику. Оптимізація взаємовідносин суспільства і природи, (включаючи забезпеченість еквівалентного обміну речовини з природою), неможливі не лише без відповідного технологічного забезпечення, а й без високого рівня екологічних знань і відповідної поведінки, тобто без належної екологічної культури. Отже, подолання екологічної кризи, яка вразила сучасну цивілізацію, в новітніх умовах може здійснюватися тільки в межах сформованості екологічної культури як особливої специфічної і водночас найістотнішої форми культури загалом.

Як зазначають фахівці, значна частина молоді погано орієнтується в питаннях природокористування, не розібралася в суті екологічного апокаліпсису України. Наприклад, відповідаючи на питання „Якщо ви вважаєте за необхідне поглиблювати екологічні знання, то навіщо вони вам потрібні?”, тільки 6,9% заявили про їхню необхідність для того, щоб з розумінням брати участь в екологічній діяльності. Інші відповіді були такими: 50% опитаних зазначили, що для загального розвитку; 38,1% – що екологічні знання є однією з умов здорового способу життя; 28,7% – що такі знання допомагають самостійно розбиратися в екологічній обстановці; 20,3% – що це задовільняє їхній інтерес до життя природи і проблем навколошнього середовища; 11,4% – що знання знадобляться у виробничій діяльності; 5,4% – що ці знання

сприяють засвоєнню навчальних предметів; 2,8% – щоб не відставати від друзів, які нерідко говорять про охорону природи [10]. Як бачимо, між усвідомленням необхідності поглиблення екологічних знань та їх практичним застосуванням – велика дистанція.

Одержані під час соціологічного дослідження відповіді можуть здатися дещо дивними, але тільки на перший погляд, адже вони разом з відповідями на інші запропоновані питання анкети свідчать про низький рівень екологічної свідомості студентської молоді. З огляду на це цілком очевидно, що перед екологічною освітою і вихованням стоять передусім завдання формування установок на екологічно правильну поведінку студентів. Остання, своєю чергою, тісно пов'язана з проблемою виховання екологічних потреб, оскільки формування стійкої установки можливе лише за наявності тієї чи іншої потреби як стимулу до дії. Відтак гранічно гостро постає проблема виховання таких духовних потреб, як: розгляд природи як неперехідної цінності людського спілкування; контакт з природою, насолодження її красою; пізнання природи; порівняння свого існування з повнотою життя природи [11]. Тільки вихована на цих ідеях особистість зможе екологічно зважено поводитись у навколошньому середовищі. Ще одна детермінанта поведінки і діяльності людини – ситуація, в якій відбувається задоволення потреби, що з'являється. Такою ситуацією для людини є середовище, яке впливає на неї – тобто суспільство. Тому ми повинні розглядати екологічне виховання як безперервний процес, що має починатися з раннього віку і тривати постійно й цілеспрямовано впродовж усього життя людини.

Екологічна діяльність має бути не тільки „стрижневим” елементом здобуття екологічної освіти, але й формування екологічних переконань. Не випадково висхідний принцип залучення людини до екологічних знань – це принцип єдності пізnavальної і практичної діяльності. Багатогранна екологічна діяльність має різні виміри: вважається могутнім стимулятором розумової діяльності; є надійною основою практичного застосування опробуваних екологічних знань, отриманих у навчальному закладі або почерпнутих з науково-популярної літератури та інших джерел; викликає потребу в набутті і використанні нових знань, оскільки в ході екодіяльності виникає чимало нових питань про життя природи. Життєвий досвід переконливо доводить, що еколого-пізnavальні потреби й інтереси людей перебувають у прямій залежності від ступеня їх включення в практичне вирішення завдань охорони навколошнього середовища і раціонального використання [9].

З огляду на це виховну систему вищих навчальних закладів треба суттєво перебудовувати і вдосконалювати, орієнтуючись на теоретичну модель виховного процесу у сучасній вищій школі. В основу моделі має бути покладений діяльнісний підхід до виховання, який передбачає зміну форм навчального процесу у вищій школі в напрямі: переходу від власне навчання до професійного самовираження в реальних умовах трудової діяльності; розвиток особистісного потенціалу суб'єкта в результаті набуття пізnavального досвіду шляхом розв'язування різних за змістом предметно-практичних задач; здатність студентів до сумісної професійно-навчальної роботи з іншими учасниками та вміння оцінювати роботу іншого і через його думку – свою власну діяльність; методично-доцільне керівництво цим процесом. Отже, формування відповідальності студентів вищих технічних навчальних закладів слід здійснювати у конкретній діяльності, у ситуаціях відповідальності молодої людини за свої вчинки. У центрі моделі ми ставимо екологічне виховання, серцевиною якого є екологічна відповідальність студента за збереження довкілля. Концептуальний аналіз основних системоформуючих ідей майбутнього розвитку України доводить, що наше суспільство може досягти консенсусу лише на основі вирішення спільних екологічних проблем, бо перед загрозою світової катастрофи не мають значення релігійні, політичні, економічні проблеми.

Література:

1. Вызов познанию: стратегия развития науки в современном мире. – М.: Наука, 2004. – 475 с.
2. Екологія і культура / В. С. Крисаченко, С. В. Кримський, М. А. Голубець та ін.; Від. ред. В. С. Крисаченко, В. Л. Хромова; АН УССР, Ін-т філософії, Наук. рада „Філософські і соціальні проблеми науки і техніки”. – К.: Наукова думка, 1991. – 260 с.
3. Екологія людини. Підручник. / Микитюк О. М., Злотін О. З., Бровдій В. М. та ін. – Харків: „ОВС”, 2004. – 254 с.
4. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку. – К., 2007. – 184 с.
5. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1985. – 312 с.
6. Салтовський О. І. Основи соціальної екології. – К.: МАУП, 1997. – 168 с.
7. Сидоренко Л.І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 150 с.
8. Ситаров В. А., Пустовойтов В. В. Социальная экология: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений]. – М.: Издательский центр „Академия”, 2000. – 280 с.
9. Толстоухов А. Глобалізація. Влада. Еко-майбутнє. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 308 с.
10. Хилько М. І. Екологічна культура: стан та проблеми формування. – К.: Знання, 1999. – 36 с.
11. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. – М.: Прогресс, 1992. – 576 с.

Анализируются значения экологической составляющей в системе образования и воспитания личности. Утверждается, что преодоление экологического кризиса может осуществляться только в пределах сформированности экологической культуры как особенной специфической формы культуры вообще.

Ключевые слова: человек, образование, культура, экология, обучение, воспитание.

The value of ecological part in the system of studies and education of personality are analysed. It is firmly established that overcoming of ecological crisis can be carried out only within the limits of formed of ecological culture as special specific form of culture on the whole.

Keywords: personality, education, culture, ecology, studies, education.